

ZAKLJUČCI GODIŠNJE KONFERENCIJE CRONSEE-A „PRAVA DJETETA - IZMEĐU INTERESA RODITELJA I DUŽNOSTI DRŽAVE“ (28. – 29. SVIBNJA 2015. U ZAGREBU)

Podsjetimo se da je glavna tema konferencije bila – raspraviti o tome kako ostvariti prava djeteta i njegov najbolji interes onda kad se čini da je interes roditelja u suprotnosti s interesom djeteta i s obvezama države u zaštiti djetetove dobrobiti. Izbor ove teme potaknule su pojave poput snažnog protivljenja nekih roditelja obveznom cijepljenju djece te „kampanje“ protiv cijepljenja koja već rezultira vidljivim negativnim posljedicama, zatim prijedori o uvođenju spolnog i građanskog odgoja u redovni odgojno-obrazovni program, stajališta o tjelesnom kažnjavanju djece, manipulacija djecom u postupku razvoda i drugi aktualni problemi i dvojbe poput negativnih tradicionalnih i vjerskih praksi.

Zaključci su izrađeni na temelju debate debatnog kluba mladih, izlaganja i rasprave te predstavljaju opis stanja i neke mogućnosti nadvladavanja slabosti u sustavu ostvarivanja djetetove dobrobiti.

Zaključci:

1. Roditelji su prvi pozvani štiti najbolji interes djeteta te oni to najčešće i čine, ali su često, nažalost, i kršitelji prava djece onda kad vlastite interese stavljaju ispred potreba svoje djece. Neki roditelji i njihove udruge prenaglašavaju pravo roditelja da odlučuju u ime djece, primjerice, kad su protiv cijepljenja ili transfuzije, čime krše djetetovo pravo na najveću moguću zaštitu zdravlja ili se protive uvođenju zdravstvenog i građanskog odgoja u škole te krše djetetovo pravo na pristup informacijama važnim za njegovu dobrobit. Roditelji to nekada čine zbog nedostatka roditeljskih kapaciteta. Prema UN-ovom Odboru za prava djeteta „dječja prava nisu suprotstavljena interesima roditelja već su s njima komplementarna. Nerazumijevanje Konvencije o pravima djeteta dovodi nerijetko do nesporazuma i krivih tumačenja pa se mogu čuti stajališta o tome da se dječjim pravima daje prevelika važnost i da to, na neki način, remeti stabilnost obitelji. Javlja se pokreti za zaštitu obitelji kao zajednice, kojoj se onda daje prednost u odnosu na zaštitu članova obitelji pa tako i zaštitu najboljeg interesa djeteta“. Debata Debatnog kluba Bušmani je pokazala kako snažno i uvjerljivo mogu djelovati zagovaratelji roditeljskoga prava na slobodu odgoja. Upravo ozbiljnost od zaoštavanja sukobljenosti s roditeljima pojačava obvezu i odgovornost svih institucija koje se bave zaštitom prava djece, a posebno ombudsmana, da ukažu na važnost jačanja svijesti roditelja o tome kada i kako svojim stavovima i odlukama zaista štiti djecu, a kada i na koji način zaista mogu ugroziti svoje dijete.

Zbog toga je potrebno:

- *jačati svjesnost roditelja o tome da svojim stavom i svojim odlukama mogu zaštititi, ali i ugroziti svoje dijete;*
- *redovito informirati roditelje o rizicima, opasnostima nekih njihovih odluka;*
- *kontinuirano ih educirati o obvezi poštovanja djetetovih prava (uz objašnjavanje što to znači u konkretnim životnim situacijama) te o tome da najbolji interes djeteta mora imati prednost u svim postupanjima i odlukama koje se na njega odnose u javnoj i u privatnoj sferi.*

2. Postojanje Trećeg fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta o postupku povodom pritužbi, koji omogućuje djetetu podnošenje pritužbi u slučaju kada su njegova prava povrijeđena također pojačava važnost i obveznost poštovanja i ostvarivanja djetetovog prava i njegove dobrobiti. Zasad je 17 zemalja ratificiralo Treći fakultativni protokol.

Zbog toga je potrebno:

- *potaknuti ratificiranje Trećeg fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta o postupku povodom pritužbi.*
3. Sadržaj Općeg komentara br. 14 Odbora za prava djeteta kaže da najbolji djetetov interes treba imati prednost u svim postupanjima. Važno je razumjeti da je doista riječ o pravu koje proizvodi sasvim određene obveze za državu u različitim konkretnim situacijama, primjerice, prilikom razvoda roditelja, u zaštiti djetetovog zdravlja i slično, a posebno se pritom mora voditi računa o zaštiti ranjivih skupina, kao što su djeca s teškoćama u razvoju, pripadnici manjinskih skupina, siromašna djeca, djeca migranti (djeca u pokretu) i drugi. Nemoguće je unaprijed odrediti što je najbolji interes djeteta u najraznovrsnijim životnim situacijama niti predvidjeti svu raznolikost tih situacija pa je zbog toga nužno izraditi kriterije za procjenu najboljeg djetetovog interesa u svakoj situaciji ranjivosti. Također je nužno predvidjeti mehanizme kojima se osigurava da će djetetovo pravo iz čl. 3. Konvencije o pravima djeteta doista biti uzeto u obzir prilikom donošenja odluka koje ga se tiču.

Zbog toga je potrebno:

- *prilikom donošenja odluka koje će utjecati na određeno dijete ili na svu djecu osigurati da proces donošenja odluka uključuje: procjenu mogućeg utjecaja, kao i utvrđivanje najboljeg interesa djeteta/djece, uz objašnjenje što se u konkretnoj situaciji smatra najboljim interesom djeteta i na kojim se kriterijima temelji ta procjena, a obrazloženje odluke mora dokazati da je to djetetovo pravo doista uzeto u obzir;*
- *izraditi kriterije za procjenu najboljeg interesa djeteta koji će omogućiti da se u svakoj situaciji ranjivosti procijeni postojeći rizik koji je univerzalan i koji se odnosi na svako dijete, ali i eventualni rizik koji osobito ugrožava pojedinu djecu ili skupine djece;*
- *ustanoviti strukturu za prikupljanje informacija o različitim skupinama djece, to jest o potrebama svakog pojedinačnog djeteta, kako bi sustav mogao primjereno intervenirati i pružiti odgovarajuću pomoć svakom djetetu (priručnik za procjenu najboljeg interesa djece migranata, koji će objaviti organizacija Save the children, mogao bi biti dobar model i za druge skupine djece);*
- *osposobljavati donositelje odluka, koje će utjecati na određeno dijete ili na djecu općenito, za proces donošenja odluka koji mora sadržavati procjenu mogućeg utjecaja, kao i utvrđivanje najboljeg interesa djeteta, a obrazloženje odluke mora dokazati da je to djetetovo pravo doista uzeto u obzir;*
- *u svakom pojedinačnom slučaju osigurati utvrđivanje činjenica, voditi računa o proteku vremena i osigurati potrebne kvalificirane profesionalce;*
- *osposobljavati donositelje odluka koje će utjecati na određeno dijete ili na djecu općenito za takav proces donošenja odluka u kojem će se dosljedno poštovati pravo djeteta na to da njegov najbolji interes uvijek mora imati prednost.*

4. Institucionalni smještaj djece, osobito u ranoj dobi, ostavlja izrazito negativne posljedice na dijete i njegov cjelokupni kognitivni, emocionalni i socijalni razvoj. Riziku institucionalizacije osobito su izložena djeca s teškoćama u razvoju, koju često izdvajaju iz obitelji i smještaju u instituciju radi liječenja ili školovanja, umjesto da im se omogući da potrebne usluge i uvjete dobiju u mjestu stanovanja kako ih se ne bi nepotrebno odvajalo od roditelja. Zbog decentraliziranog financiranja postoje izrazite regionalne nejednakosti u mogućnosti pristupa djece s teškoćama u razvoju pojedinim uslugama.

Zbog toga je potrebno:

- *jačati prevenciju smještanja djece u institucije i jačati kompetencije i kapacitete udomitelja za prijem djece koja, s obzirom na nepoticažno i ugrožavajuće iskustvo života u primarnoj obitelji, imaju potrebu za dodatnom psihosocijalnom podrškom i pomoći;*
 - *jamčiti financiranje određene razine usluga u svakoj lokalnoj sredini radi osiguravanja dostupnosti obiteljskog okruženja svakom djetetu neovisno o mjestu gdje živi i o socijalnom i ekonomskom statusu roditelja i njihovim kapacitetima.*
5. Rašireno je roditeljsko manipuliranje djecom u konfliktnim razvodima, kad roditelj namjerno narušava odnos djeteta s drugim roditeljem nastojeći ga otuđiti od njega, a to je emocionalno zlostavljanje koje ozbiljno šteti djetetu. Država takvo ponašanje uglavnom propušta sankcionirati te ga i potkrepljuje odugovlačenjem donošenja odluka i rješenja. Pri tome se zloupotrebljava djetetovo pravo na izražavanje mišljenja, koje je ponekad rezultat roditeljskoga pritiska, a sustav i odugovlačenjem postupka i na druge načine često zapravo više štiti interese roditelja koji manipulira djetetom nego najbolji interes djeteta. Protek vremena zbog dugotrajnih sudskih postupaka, višekratnih obrada, oklijevanja u određivanju vještačenja je i dalje najveća prijetnja ostvarivanju djetetovog prava.

Zbog toga je potrebno:

- *da nadležne i izvršne institucije brže donose procjenu i odluku o svojoj reakciji kad roditelj nema kapaciteta ili je iz drugih razloga nedostupan i ne želi promijeniti svoje ponašanje;*
 - *jačati dostupnost i obuhvat roditelja obiteljskom medijacijom;*
 - *u proračunu osigurati sredstva za vještačenja roditelja i djece u početnim fazama manipulacije, s ciljem donošenja odluke kojom bi dijete na najbolji mogući način bilo zaštićeno; prema podacima u literaturi, zastoj u komunikaciji i sukob perzistira kod roditelja u 8-12% razvoda (što može biti osnova za planiranje mogućih troškova tzv. kombiniranog, psihologijsko-psihijatrijskog vještačenja).*
6. Misli i osjećaji roditelja o vlastitom roditeljstvu odražavaju se na ponašanje prema djetetu, na kvalitetu odnosa roditelja i djeteta te na djetetov razvoj. Roditeljski stres negativno utječe na postupke roditelja, a istraživanje pokazuje da se roditelji koji kažnjavaju djecu osjećaju efikasnijima u svojoj odgojnoj ulozi, premda to ne znači da čine dobro djetetu.

Zbog toga je potrebno:

- *pružati podršku roditeljima u razvoju preventivnih, poticajnih odgojnih postupaka, kao i u kritičnom sagledavanju vlastitoga postupanja;*
- *voditi računa o roditeljskom stresu, posebice vezanom uz njegovu radnu ulogu;*
- *educirati roditelje o tome da, ako se osjećaju učinkoviti i efikasni u svojim roditeljskim postupanjima, to ne znači uvijek i da rade za dobrobit djeteta.*

7. Zabrinjavajuća je tendencija da se cijepljenje tumači kao područje roditeljskoga izbora, a ne kao pravo djeteta. Zabrinjava i to što se u medijima davanjem pažnje pojedinim protivnicima cijepljenja, stvara lažni dojam da je i medicinska struka podijeljena u vezi s ovim pitanjima, što dodatno zbunjuje roditelje. Jedino visok obuhvat cijepljenjem može osigurati zaštitu od bolesti, a povratak ospica u nekim europskim zemljama, osim što upozorava na pad tog obuhvata, dodatno zabrinjava i zato što pritom najviše stradaju ranjive skupine.

Zbog toga je potrebno:

- *kvalitetnije i cjelovito informirati o cijepljenju roditelje, kao i ravnatelje i zdravstvene voditelje u predškolskim ustanovama, u čemu važnu ulogu imaju pedijatri i stručnjaci iz javnog zdravstva;*
- *osigurati da odluka o eventualnoj promjeni modaliteta (s obveznog na modalitet koji ostavlja više prostora na izbor) bude donesena na temelju ozbiljnih, sveobuhvatnih i višegodišnjih studija i tek u trenutku kada se procijeni da bi eventualna promjena modaliteta osigurala visoki cjepni obuhvat, a nikako pod pritiskom roditelja;*
- *u raspravi o tome je li naše društvo postiglo razinu zrelosti koja ostavljala prostora i za eventualno uvođenje drugačijih modaliteta vezanih za obvezatnost cijepljenja, uvijek imati u vidu da je riječ prije svega o pravu djeteta, koje treba ostati besplatna usluga dostupna svakom djetetu.*